

MEHMED ÂKİF VE KUR'AN-I KERİM TERCÜMESİ

Dr. Hidayet AYDAR

Kartal Anadolu İ.H.L. Meslek Dersleri Öğretmeni

Allah'ın yüce kelâmı Kur'an-ı Kerim, öteden beri tercüme edilegelmiştir. Hz. Peygamber'in komşu ülkelerin krallarına gönderdiği mektuplarda yer alan ayet-i kerimeler, tercüme edilmiş ilk ayetler olarak değerlendirilebilir⁽¹⁾. Her ne kadar bu mektupların sıhhati tartışılmış, hatta böyle bir olayın vaki olmadığı dahi söylenmişse de⁽²⁾ olayın tarihen sabit olduğu ve mektupların da sahih olduğu, İslâm tarihçileri arasında "ittifak" derecesinde kabul edilmektedir⁽³⁾. Bundan sonra, Kur'an'ın tercümesi konusunda, Selman-ı Farisî'nin Fatıha sûresini Farsça'ya tercümesi başta olmak üzere pek çok gelişmeler olur. Neticede Kur'an, dünyada büyük gruplarca konuşulmakta olan dillerin hepsine kıs-

men veya tamamen tercüme edilir⁽⁴⁾.

Bu cümleden olarak, çok eski dönemlerden itibaren Kur'an'ın Türkçeye de aktarıldığını görmekteyiz. İlk Türkçe Kur'an tercümesinin kime ait olduğu bilinmemekle beraber, tarih olarak hicrî IV-V, milâdî X-XI. asırlara tekabül ettiği kabul edilmektedir. İlk Farsça tercüme tarzında ve muhtemelen bu heyet içinde yer alan Horasan ve Maverâünnehirli Türk alimler tarafından çevirilmiş olan bu tercüme, halen Türk ve İslâm eserleri müzesi numara 73'de saklıdır. Bundan sonra da Kur'an'ın tümünü veya bazı kısımlarını kapsayan pek çok tercüme yapılmıştır⁽⁵⁾.

Mehmed Âkif de Kur'an'ı tercüme eden zatlardan biridir. Ülkemizin yetiştirdiği en ünlü edebiyatçılardan biri olan

(1) Geniş bilgi için bk. Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, 101; Aydar, 56-58.

(2) Bk. Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I/373; ay. mü. Altı Orjinal Mektup, 66 vd. Ateş, *Kur'an-ı Kerim'in Evrensel Mesajına Çağrı*, 59-71.

(3) Bk. Buhari, *Ahbar*, 4; İbn-i Hişam, IV/255; İbn Sa'd, I/255-291; Kalkaşandı, VI/362-368; İbn Kesir, IV/180.

(4) Geniş bilgi için bk. Hamidullah, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, 101-212; Aydar, 59-127.

(5) Geniş bilgi için bk. Togan, 19; İnan, 13; Aydar, 70-72.

Âkif, en buhranlı ve sıkıntılı dönemini yaşıyan İslâm aleminin derdine deva aramaya koyulmuş ve onu Kur'an'da bulmuştur. O, Allah'ın kendisine lütfettiği edebî zevk ve mahareti kullanarak, insanları kurtuluş için bu reçeteye sarılmaya ve onda belirtilenleri yapmaya davet etmiştir. Daha gençlik yıllarında, henüz şiir yazmaya başladığı dönemlerde bile hep Kur'an'a seslenmiş, ona sığınmıştır. Nitekim basılmış olan ilk şiiri "**Kur'an'a Hitab**" adını taşıyan eseridir⁽⁶⁾. Âkif, bütün hayatı boyunca hep Kur'an'ın gölgesinde ve onun çizdiği istikamet üzere yaşamış, asla bundan sapmamıştır. Çok sevdiği yurdundan ayrılmaya mecbur kaldığı yıllarda Kur'an'a sığınmış, hasta yatağına düştüğünde de ölünceye dek geri kalan ömrünü hep gür sesli hafızların Kur'an sadaları arasında geçirmiş ve öylece Rabbine kavuşmuştur⁽⁷⁾.

Âkif'in feyiz ve ilham kaynağı Kur'an'dı. Kültür ve ahlâkı Kur'an'dan kaynaklanıyordu. Hayatı Kur'an'a göre tanzim edilmişti. Kur'an onun bütün kalbini, bütün ruhunu, bütün mevcudiyetini kaplamıştı. İşte bütün varlığını saran ve okudukça, anladıkça büyük bir mutluluk ve huzur duyduğu Kur'an'ı, diğer insanların da okuyup anlamalarını ve ona göre yaşamalarını istiyordu. Ancak onu bir "**fal kitabı**", bir "**ölülere manzumeler**" kitabı olarak değil, bir "**hayat kitabı**" olarak okuyup, değerlendirmelerini arzu ediyordu:

*Inmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!*⁽⁸⁾

(6) Ekiz, 13.

(7) Düzdağ, Mehmed Âkif Hak. Araşt. 82.

diyordu. Yaşadığı dönemdeki insanların Kur'an'dan ibret almamalarından, hiç kimsenin Kur'an'ın insanlara sunduğu mesajı kaale almamasından şikayet eden Âkif,

*Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı,
Asrın idrakine okutmalyız İslâmı!*⁽⁹⁾

diye feryad ediyordu. İşte bu yüzden Kur'an'ı insanımızın anlamını rahatlıkla anlayabileceği bir tarzda onlara sunmaya çalışıyor ve bunun için uğraşıyordu. Mümkün olduğunca şiir ve nesirlerinde bunu; Kur'an'daki özü yansıtmaya çalışıyordu. Va'z ve hutbelerinde hep bu konuyu gündeme getiriyordu. O şu kanaattiydi: Eğer insanlarımız Kur'an'ı hakkıyla anlayıp yaşasalardı, bu acılar, bu felâketlerle karşılaşmazlardı. Yine sadr-ı İslâm'da olduğu gibi, nümune-i imtisal olurlardı.

Âkif bu yönüyle bir Kur'an müfessiriydi aynı zamanda. Nitekim, onun bu konudaki üstün başarısından cesaret alan ve onun bu yöndeki kabiliyetini bilen arkadaşları, Sebilurreşad dergisinde Tefsir bölümünü ısrarla ona tevdi etmişlerdir. O bunun çok zor ve mesuliyet gerektiren bir görev olduğunun bilincinde idi. Bu yüzden kabul etmek istemiyordu. Ancak, milletini intibah konusundaki arzu ve iştiyakı, ona bu ağır görevi kabul ettirmişti. O bu işi yaparken zaman zaman bazı Kur'an ayetlerini tercüme de edecek, böylece aynı zamanda Kur'an mütercimi ünvanını da alacaktır. İşte biz burada Âkif'in yaptığı Kur'an tercümesi üzerinde durmak istiyor, insanımızın Kur'an'ın mana-

(8) Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, 155.

(9) Safahat, Asım, 381.

larını bir de onun kaleminden öğrenmelerine imkan vermeyi arzu ediyoruz.

1- ÂKİF'İN KUR'AN-I KERİM'İ TERCÜME ETMESİ

Âkif, önceleri şiirlerinde belli bir sistematığe bağlı kalmaksızın, yukarıda da belirtildiği üzere, müslüman halkı cesaretlendirmek amacıyla bazı Kur'an ayetlerine yer vermiştir. Bazen de nesir halindeki yazılarında ve vaazlarında ayetleri tercüme etmiştir. Daha sonraları belli bir sistem çerçevesinde ve tercüme tekniklerine uygun bir şekilde Kur'an'ı tercüme koymuştur. Bütün bu safhaları teker teker incelemekte fayda mülahaza ediyoruz.

a- Âkif'in şiir halinde Kur'an'ı tercüme etmesi

Kur'an-ı Kerim öteden beri şiir halinde tercüme edilegelmiştir. Kur'an'ı nazmen çeviren ilk kişilerden biri, İngiliz şairi Sir Richard Burton'dur. Burton, özellikle küçük sureleri manzum olarak İngilizceye çevirmiştir. Bu manzum tercüme 1680'li yıllarda Edinburg dergisinde yayımlanmıştır⁽¹⁰⁾. Bundan başka, yine İngilizce, Latince, Fransızca, Almanca, Aljama dilinde, İspanyolca gibi Batı dillerinde manzum Kur'an tercüme yapılmıştır⁽¹¹⁾. Doğu dillerinde de -özellikle Farsça- manzum tercüme yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Ne varki bunlar hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Kur'an'ı nazmen çevirme geleneği, özellikle asrımızın başından itibaren ülkemizde de çok rağbet görmüştür. Bir çok zat, Kur'an'ı nazmen çevirmeye teşebbüs etmiş; bunlardan kimi bütün Kur'an'ı, kimi de bir kısmını bu yolla Türkçeye tercüme etmiştir. M. Nazif Akınoğlu, Rıza Çiloğlu ve A. Adnan Sütmen bütün Kur'an'ı manzum olarak çevirmişlerdir. M. Zeki Togay, Emin Işık gibi zatlar da bazı sureleri nazmen çevirmişlerdir. Öyle zannediyoruz ki bu gelenek bundan sonra da devam edecek, şiire meraklı olan zatlar Kur'an'ı manzum olarak tercüme etmede berdevam olacaklardır.

Büyük şairimiz Mehmed Âkif de zaman zaman bu geleneğe uyanlardandır. Şiirin ustası olan Âkif, her ne kadar bütün Kur'an'ı nazmen çevirmeye teşebbüs etmemişse de, şiirinde temas ettiği konuyla alakalı bazı Kur'an ayetlerini, şiirin bütünlüğü içerisinde vermiştir. Malum olduğu üzere, şiir Âkif'le beraber "toplumun dertlerini dile getirme platformu"na dönüşmüş, her türlü toplumsal sorun Âkif'in şiirinde ifadesini bulmuştur. Pek çok araştırmacının belirttiği gibi, Âkif sadece bu sorunları ortaya koymamış, o aynı zamanda masaya yatırdığı toplumsal hastalıkları, hazik ve mahir bir doktor edasıyla önce teşhis, sonra tedavi etmiş; bütün bunların çözüm yollarını bir reçete halinde vermiştir. İşte onun sunduğu bu reçetede ilacın adı Kur'an'dır. Bütün bu sorunların halli ancak ve yalnız Kur'an'la mümkün-

(10) Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, 159; el-Bindak, 128.

(11) Bunlar için bk. Hamidullah, Kur'an-ı Kerim Tarihi, 129-130,132,150,160-164;

dür. Doğrudan doğruya Kur'an'dan alınacak ilhamla hayat tanzim edildiği zaman meseleler çözülmüş olacak, toplumsal hastalıklar bitecektir... O, işte bunun için Kur'an'ı çevirmeye teşebbüs etmiştir. Bu halk Kur'an'ı bilmeli, her türlü hastalığının çaresinin onda olduğunu idrak etmeli ve ona gönülden sarılmalıdır.

Şimdi Âkif'in şiirlerinde manzumen tercüme ettiği ayetlerden örnekler görelim: Âkif, "**Fatih Kürsüsünde**" adlı uzun şiirinde, müslümanların İslâmı pek çok konuda nasıl yanlış anladıklarını anlatır ve doğrusunu beyan eder. İşte "**Tevekkül**" de bu konulardan biridir. Tevekkülü anlattığı kısımda şunları söyler:

*Cenab-ı Hak ne diyor bak, Rasul-i Ekremine:
"Bütün serairi kalbin ihata etse, yine,
Danış sahabene dünyaya ait işler için;
Rahim ol onlara... Sen, çünkü, ruh-i rahmetsin.
Hata ederlerse aldırma, af et, ihsan et;
Sonunda hepsi için iltimas-ı gufran et.
Verip kararı da azm eyledin mi...Durmayarak
Cenab-ı Hakk'a tevekkül edip
yol almaya bak."* (12)

Bu ifadeler, Âl-i İmran sûresinin 159. âyetinin bir kısmının mealidir. Yüce Allah ayet-i kerimede, "**Onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven**" diye buyuruyor.

Görüldüğü gibi, son derece lirik bir ifade hakim şiirde. Adeta sürükleyip götürüyor okuyucuyu. Şiirin bütünlüğünü bozmadan ve manayı ihlal etmeden: Bilakis şiire zenginlik ve güzellik katarak... O şiirlerinde en mükemmele ulaştığı gibi, ayetleri çevirmede de en büyük muvaffa-

kiyeti elde etmiştir. Dil ve üslub olarak harika bir seviye tutturulmuştur. Okuyucu hayran olmaktan kendini alamamaktadır.

Âkif, ayetin aslına sadık kalmak, manayı aynen yansıtmak konusunda da oldukça başarılıdır. Kur'anî manayı en güzel şekilde ifade etmiştir. İlâhî ayetler bir beşer elinde ancak bu kadar güzel ve kapsamlı olarak çevrilebilir. O bu haliyle Kur'an'ı nazmen çevirenlerin de üstadı sayılır.

Onun tercümesi diğer manzum tercümelemlerle mukayese edildiği zaman, ayetin aslına sadakat ve güzel üslûp açısından nedenli başarılı olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Sözgelimi Âkif, adıgeçen ayeti, yukarıda verdiğimiz gibi çevirmişken, aynı ayet bütün Kur'an'ı nazmen çeviren Rıza Çiloğlu'nun kaleminde şöyle ifadesini bulmuştur:

*"Tanrının rahmetiyle onlara oldun halim
Dağılsalar halleri ne olacaktı çok vahim,
Suçlarını bağışla hem aflarını dile
İş hakkında meşveret et daim onlar ile
Tevekkül kal Tanrıya azmettin ise eğer
İşte dayananlara Tanrı da verir değer."* (13)

Çiloğlu'nun bu basit üslubuna karşılık, Âkif'in şiirindeki edebi ve bedii ahenk hemencecik farkedilebilir. Yine ilk anda anlaşılabilir bir fark da seçilen kelimelerde kendini gösterir. Âkif'in kullandığı kelimeler ta'zim, hürmet, iman ve sevgi dolu iken, Çiloğlu'nun terimlere daha hafif ve yalındır. İfadelerde kuvvetli bir iman sezme mümkün değildir. Daha başka yönlerde de aralarında fark bulmak mümkündür. Esasen, Din İşleri Yüksek Kurulu da, tavsiye edilmesi için sunulan bu tercümeyi, "**ilmî ve ede-**

(12) Safahat, Fatih Kürsüsünde, 237-238.

(13) Çiloğlu, 78.

bî hiç bir özellik taşımadığı" gerekçesiyle tavsiye etmeyi uygun görmemiştir⁽¹⁴⁾.

Âkif'in manzum tercümesi diğer manzum tercümelemlerle mukayese edildiğinde, yine bariz bir şekilde üstünlüğü farkedilecektir. Ancak biz, mevzunun fazla uzamaması açısından böyle bir mukayeseye gitmeyecek, yalnızca Âkif'in manzum tercümesinden bir iki örnek daha vermekle iktifa edeceğiz.

*Diyor Kitab-ı ilâhî: "O fitneden korunun,
Ki sade sizde esbab-ı zulmü istila
Eder de, suçsuz olan kurtulur değil asla!"⁽¹⁵⁾*

Bu ifadeler, Enfal Suresi 25. âyetin bir kısmının tercümesidir. Yusuf sûresi 87. âyetin bir kısmını da şöyle çevirmiş:

*Buyurdu: "Kesmeyiniz ruh-i rahmetimden ümid;
Ki müşrikân olur ancak o nefhadan nevmid"⁽¹⁶⁾*

Bunlardan başka daha başka yerlerde de bazı ayet meallerine rastlamak mümkündür⁽¹⁷⁾. Bununla beraber Âkif'in, doğrudan doğruya Kur'an ayetinin Türkçeye aktarılması şeklindeki manzum tercümelemleri oldukça azdır. Fakat genel hatlarıyla şiirlerine bakıldığında, hemen hemen hepsinde Kur'an ayetleriyle irtibatlandırılması mümkün olan pek çok ifade bulmak mümkündür. İslamın yüceliği, Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber ve sahabeın hayatından örnekler, dine mal edilen hurafeler, kader, tevekül meseleleri, İslâmın ilme ve çalışmaya verdiği önem, cehalet, taassub, tefrika, İslâm birliği ve kardeşliği, ırkçılık,

taklitçilik, yanlış örf ve adetler... şiirlerinde işlediği dini konulardan bazılarıdır. Âkif bütün bu mevzuları Kur'an'ın ışığı altında, İslâmî bir perspektifle ele almış, yanlışları ve doğruları şiir diliyle en güzel şekilde tek tek beyan etmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Âkif'in özellikle bu konuları seçmesinin sebebi, belki de tarihinin en bunalımlı ve buhranlı dönemini yaşayan müslümanların intibah ve ikaz içindir. O bu yolla, tembelliğe itilmiş cesareten arındırılmış, idrakten mahrum bırakılmış ve yaşayan bir ölüden farksız hale getirilmiş müslümanları silkelemeyi ve aslına döndürmeyi hedeflemiştir:

*"Ey dipdiri meyyit, iki el bir baş içindir,
Davransana el de senin, baş da senindir!"⁽¹⁸⁾*

b- Âkif'in nesir halinde Kur'an'ı çevirmesi

Mehmed Âkif'in Kur'an tercümesiyle ilgili asıl serüveni bundan sonra olmuştur. Onun Kur'an'ı tercümedeki asıl maharetini ve meziyetini Kur'an'ı nesir halinde çevirmesinde müşahade ediyoruz. Filhakika bir talihsizlik eseri olarak bu mükemmel tercümeyle sahip olmak toplumumuza nasip olmamıştır.

Büyük Millet Meclisi, Kur'an-ı Kerim ve Buhari-i Şerifi tercüme ve tefsir ettirmeyi kararlaştırır. O zamanki meclisi lahuti bir azm u şevkin kapladığını belirten Edip, meclisin bu kararı almadaki gayesinin, her türlü yokluk ve sıkıntı içinde bile

(14) Akdemir, 74.

(15) Safahat, Fatih Kürsüsünde, 251-252

(16) Aynı eser, 253.

(17) Mesela bk. Safahat, Birinci Kitab, Durmayalım, 26; Hasbihal, 131.

(18) Safahat, Üçüncü Kitab, Hakkın Sesleri, 189.

milleti dipdiri tutacak, ona daima yaşama ümidi vererek ye'se düşmekten ve helak olmaktan kurtaracak bir ruh veren mukaddes kitabının ve sevgili Peygamber'inin sözlerini halka bildirip öğretmek olduğunu belirtiyor. Meclisin bunu en mukaddes gaye addettiğini ve ittifakla karar verdiğini de yine Edib'in sözlerinden anlıyoruz ⁽¹⁹⁾.

Meclis bu kararı aldıktan sonra Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an'ın tercümesi görevini Âkif'e, tefsiri görevini de Elmalılı Hamdi Yazır'a verir. Meclisin arzusu da bu istikamettedir ⁽²⁰⁾. Görev ehline verilmiştir. Ancak Âkif'in bu vazifeyi kabul etmesi hiç de kolay olmaz.

Herşeyden evvel Âkif bu görev için ehil olmadığını belirtir. O Kur'an'ı tercümenin ne kadar zor ve sorumluluk istediğini çok iyi bilir. Daha önceleri kendisinden Kur'an'ı tercüme etmesini isteyen arkadaşlarına, **"bunu öyle kolay bir şey mi zannediyorsunuz? Bu benim yapabileceğim bir iş değildir"** diyordu. Israr edilince de **"onun ne demek olduğunu ben bilirim. Katıyyen bu hususta bana bir şey söylemeyiniz. Yapabileceğim bir şey olsaydı yapardım"** diyordu. Meclis kendisine bu karar tevdi ettiği zaman da, bu konudaki düşüncesi aynıydı. Fakat bu iş için en ehil kişinin Âkif olduğuna inanan Diyanet İşleri Başkanlığı, bu görevi kabul etmesi için ısrarla Âkif'in üstüne gider. Âkif'in sevdiği pek çok dostunu devreye sokar. Uzun bir mücadeleden sonra, Elma-

lı'nın tefsiri ile birlikte basılması ve **"tercüme"** değil, **"meal"** olarak değerlendirilmesi şartıyla Âkif bu görevi kabul eder.

Âkif, en zor şiirleri, en çetrefilli ibareleri dahi rahatlıkla anlayıp çevirecek kadar mükemmel bir Arapçaya sahipti. Kur'an'ı da çok iyi biliyordu. Esasen o, daha dört yaşındayken Kur'an'ı öğrenmeye başlamış, gençlik yıllarında da onu tamamen hıfz etmişti. O kadar iyi ezbere biliyordu ki, kendisine **"Demir Hafız"** derdi. Teravih namazını hatimle kılardı... ⁽²¹⁾ Buna rağmen onun bu görevden kaçınmasının sebebi Kur'an'ın diğer Arapça ibareler gibi olmadığını ve onu tercüme etmenin çok zor, hatta imkansız olduğunu bilmesindendi. Kur'an'da öyle ayetler vardır ki, birden çok manaya gelmektedir. Mecazi manada kullanılan pek çok ifade vardır. Bazı ayetler farklı kıraat vecihlerine müsaittir ve her okuyuşa göre anlam farklı olmaktadır. Kur'an'ın lafızlarından, zahiri manasından farklı olarak pek çok iş'ari manalar çıkarılmıştır... Hasılı Kur'an'ı tercüme etmek, imkansız denecek derecede güçtür ⁽²²⁾. İşte Âkif bu yüzden tercümesini kabul etmiyordu. Ancak, Elmalılı ile yaptığı uzun müzakerelerden sonra **"meâl"**e razı olmuştu. Zira meâl, Kur'an ifadelerinin aynen değil, biraz eksikliği veya fazlasıyla aktarılması demektir. Kur'an ancak bu şekilde başka bir dile nakledilebilirdi.

Âkif, görevi kabul ettikten hemen sonra Kur'an'ı meâlen tercümeğe başladı.

(19) Edib, I/187.

(20) Aynı yer.

(21) Edib, I/207-208; Düzdağ, Mehmed Âkif Hak. Araşt. I/348.

(22) Kur'an'ı tercüme etmeyi zorlaştıran hususlar için bk. Aydar, 135-150.

Üzerinde uzun süre çalıştı. Bu arada tefsir işi ile uğraşan Elmalılı Hamdi Efendi, her cüzün tefsirini bitirdikten sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'na gönderiyordu. Diyanet, Âkiften de bunu bekliyordu. Oysa Âkif tamamen bitirmedikçe teslim etmeyi uygun görmüyordu. Aradan uzun süre geçmesine rağmen tercümenin teslim edilmemesi, Diyanetin de bir an evvel basmak düşüncesiyle ısrar etmesi üzerine Âkif, Diyanetle yaptığı mukaveleyi fesh etti ve avans olarak aldığı parayı iade etti. Diyanet, tercüme görevini de Elmalılı'ya verdi. Âkif ise, yıllardır üzerinde çalıştığı tercümeyle nihayet 1929 yılı sonunda müsvedde halinde bitirdi.

Eşref Edip, görüp okuduğu tercüme hakkında şunları söylüyor:

"1932'de Mısır'a gittiğim zaman Halvan'da Üstad'a misafir oldum. O sırada bu tercümeyle baştan başa okudum. Üstad bunu kendi eliyle tebyiz ediyordu. Çok yerlerinde çıkıntılar, tashihler vardı. Bir kaç cüzü okuyunca, tercümenin ehemmiyet ve azametini gördüm. O ne sadelik, o ne ahenk! Ayetler arasındaki irtibatı muhafaza hususunda öyle büyük kudret göstermiş ki, bir sureyi okursunuz da hiçbir ayetin başında veya sonunda ufak bir irtibatsızlık göremezsiniz. Müfessirler ayetler arasındaki irtibat ve münasebetleri anlatmak için sayfalar dolusu izahatta bulunurlar. Üstad ise irtibatı fi'len o surette yapmış ki bir ayetin bitip diğer ayetin başladığının farkında bile olmazsınız. Bir şiir gibi senelerce üzerinde işlenmiş, hiçbir tarafında,

hiçbir noktasında hiçbir pürüz kalmamış, bir sehli münterzi haline gelmiş, su gibi akıyor. Bir çağlayan gibi gönülleri heyecana veriyor.

"Beyanın ulviyetine, kudsiyetine o kadar itina göstermiş ki, okuduğunuz ilâhî kaynaktan olduğunu hemen hissedersiniz. Kur'an-ı celilin hususiyet-i ifadesi tercümesinde de -kudret-i beşer dahilinde - müncele. O vakit tamamiyle kanaatim teyyüd etti ki **"yeryüzünde Âkif'ten başka o selaset ve kuvvette Kur'an'ı Türkçeye terceme edebilecek hiç kimse yoktur"** diyen Süleyman Nazif tamamiyle haklıdır. Hakikaten Cenab-ı Hak bu meziyeti yalnız Âkif kuluna ihsan etmiş (...).

"Âkif'in tercümesi yanında diğer tercüme o kadar ibtidai ve ahenksiz kalır ki, hayret edersiniz. Âkif'in tercümedeki kudret ve azametini o zaman anlarsınız." (23)

Eşref Edib, bu şekilde medhettiği tercümeyle alıp basmak ister. Âkif ise, daha noksanlarının olduğunu söyleyerek reddeder:

"Çıkıntıları, tashihleri görtüyorsun. Onlar hep tebyizden sonra olmuştur. Bir kelimenin en güzel zannettiğim karşılığını, bir zaman sonra beğenmem, daha güzel bir terceme hatırıma gelir. O kelimenin bütün tercemelerini değiştirmek icab eder. Sonra bazı ayetler de var ki, muhtelif suretlerle tercemeye müsaittir. Müfessirler bu ayetlerin manalarını göstermiştir. Bunlardan birini tercih etmek lazım. Ben de onu yaptım, fakat diğer manalarını da göstermek, aslındaki şümülü muhafaza icab eder. İşte bunları da not olarak yazmak zaruri. İnşallah

(23) Edib, I/193-194.

bunları da ikmal ettikten sonra bir heyet-i ilmiyenin nazar-ı tetkikinden geçmesini de arzu ederim. Belki bazı noktalarda hatalarım var, bunlar neşrolunmadan tashih olunmak lâzım" der⁽²⁴⁾.

Âkif, bu tercümeyle yıllarını vermiştir. Çok hassas bir nakkaş, bir ressam edasıyla davranmış, en ince noktasına kadar her yönüne büyük özen göstermiştir. Kur'an'ı tercüme etmenin zorluğunu çok iyi biliyordu. Esasen kendisi de bunu beyan etmiştir. Bu konuda Edib'e şunları söylüyor: **"Ben bunu neye vaktiyle kabul etmemiştim. Öyle kolay iş olsaydı, çoktan yapmış olurdum. Evet bu bir ihtiyaçtır, ama buna bir ömür lazım. Üç beş senede olacak iş değildir"** ⁽²⁵⁾.

Âkif, kendisine tercümeyle niçin neşretmediğini soran bir arkadaşına da şunları söyler:

"Kendim beğenmedim ki neşrederim. Tercemeyi tamamen yaptım. Hatta iki defa yukarıdan aşağı tetkik ve tashih ettim. Fakat yine istediğim gibi olmadı. Kamil Efendi, bu işin ne kadar güç olduğunu herkesten ziyade siz takdir edersiniz. Bir lisan ki, bir siygası birden hem zat, hem zaman, hem mekan ifade eder; başka bir lisanın bunun tercemesi kolay mı olur?" ⁽²⁶⁾.

Âkif'in çok başarılı olduğu, fakat tevazu göstererek beğenmediğini söylediği tercümesini bitirdiği dönemlerde Türkiye'de Batılılaşma adına pek çok devrimler yapılmıştı. Nihayet sıra **"Din in-**

kılâbı"na gelmişti. Bu çerçevede Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, bu tercümenin Kur'an'ın yerine ikamesi, başta namaz olmak üzere ibadetlerin tercümeyle yapılması vs. kararlaştırılır. Nitekim kısa bir süre sonra minarelerde Türkçe ezanlar okunmaya ve camilerde namazlar tercümeyle kılınmaya başlanır... ⁽²⁷⁾. Fakat bu inkılab başarıya ulaşmaz. Bilâkis halktan büyük bir tepki görür. Bunun üzerine, halkın itimad ettiği ve sadakatinden emin olduğu bir zatın tercümesi ile bu iş sürdürülmek istenir. Bunun için de en münasip kişi şüphesiz ki Âkiftir. Bu yüzden hükümet Âkif'in tercümesi üzerinde ısrar eder. Âkifi bu tercümeyle teslime ikna için pek çok kişi devreye sokulur, büyük paralar teklif edilir. Fakat Âkif hiçbir şekilde buna razı olmaz. Yetkililerin niyetine muttali olunca da; **"Meğer ben Rabbime karşı ne büyük hata işliyormuşum! Ne büyük isyanda bulunuyormuşum!... Ben dinime hizmet için, Kur'an'a hizmet için bu ağır işi üzerime almıştım. Kur'an kalkacak, benim tercümem onun yerine kaim olacak, kıyamete kadar müslümanlar bana lânet edecek..."** diye düşünmüş, çok ızdıraplı zamanlar geçirmiş, nihayet eserini yakmaya karar vermiştir ⁽²⁸⁾. Âkif bu konuda Şefik Koyalı'ya da şunları söylemiştir: **"Tercüme güzel oldu, hatta umduğumdan da iyi. Lakin onu verirsem, namazda okumaya kalkacaklar. Ben o vakit Allah'ımın huzuruna çıkamam ve Peygam-**

(24) Edib, I/196.

(25) aynı yer.

(26) Edib, I/198-199.

(27) Geniş bilgi için bk. Ergin, V/1924-1958; Edib, II/200; Aydar, 295-296; Ceylan, II/171-176; İz, 144.

(28) Edib, I/201.

ber'im'in yüzüne bakamam"⁽²⁹⁾.

Âkif'in en çok üzerinde durduğu, ilâhî ilhamın ürünü olan bu nadide eseri, maalesef vasiyeti gereği yakılmış ve halkımız bu güzel eserden mahrum kalmıştır. Âkif hastalanıp İstanbul'a doğru yola çıkarken, meali yakın dostu Yozgatlı Müderris İhsan Efendi'ye bırakır ve "dönersem senden alırım, dönmezsem yakarsın" diye vasiyet eder. Her ne kadar yok edilmediğine dair rivayetler varsa da⁽³⁰⁾ maalesef, Âkif'in vefatı üzerine vasiyeti gereği tercüme yakılmıştır⁽³¹⁾. Keşke ülkemizde Âkif'i endişelendiren gelişmeler olmasaydı da, o da tercümesini yaktırmasaydı! Acaba Âkif'in tercümesi yetkililerin eline geçseydi, Kur'an'ın yerine ikame edilip, namazlarda isti'mal edilecek miydi? Böyle bir şey olsa dahi, halkımız rağbet edip onu kullanacak mıydı? Bilindiği gibi, daha sonra Hamdi Yazır, Kur'an'ı tercüme edip yetkililere teslim etti. Fakat tercümesi ibadetlerde kullanılmadığı gibi, bu konudaki çalışmalar da başarısızlıkla sonuçlandı. Buna bakılarak, Âkif'inki de ibadetlerde kullanılmazdı ve yine bu hareket başarısızlıkla sonuçlanıp akamete uğrardı denilebilir. Yine de doğrusunu Allah bilir.

Her ne kadar Âkif'in bu tercümesine sahip değilsek de, yine de onun tercümelerinden tamamen mahrum değiliz. Zira Âkif, daha önce tefsirini yaptığı bazı ayetleri nesir halinde tercüme etmişti ve bunlar Sebi-

lurreşad Dergisi'nde yayınlanmıştı. Ayrıca Eşref Edip de, Mısır'a gittiği sırada okuduğu tercümeden bazı örnekleri kitabında vermiştir⁽³²⁾. Bunlara bakarak Âkif'in tercümesi hakkında biraz bilgi sahibi olabiliriz.

c- Âkif'in Tercümesinin değerlendirilmesi ve mevcut bazı tercümelerle mukayese edilmesi

Âkif'in ilk meal denemelerine 1912 yılı başlarından itibaren Sebilurreşad Dergisi'nin ilk sayfalarında görülmeye başlanır⁽³³⁾. Bu meâller, kısaca tefsir ettiği ayetlerle ilgilidir. Ayrıca Âkif, Balkan Harbi ve Milli Mücadele yıllarında zaman zaman değişik camilerde halka yaptığı hitaplarda da bazı ayetleri tercüme etmiştir. Gerek tefsir yazılarında, gerekse va'z ve hutbelerinde mealen tercüme ettiği tüm ayetler, M. Ertuğrul Düздаğ tarafından Mehmed Âkif Hakkında Araştırmalar⁽³⁴⁾ adlı kitabında toplu olarak verilmiştir. Yine A. Abdulkadiroğlu ve N. Abdulkadiroğlu'ya ait eserde de bunları bulmak mümkündür. Bunlar Bakara, Âl-i İmran, Nisa, Maide, A'raf, Enfal, Yusuf, Ra'd, Hicr, Nahl, İsrâ, Ta-Ha, Hac, Şuara, Neml, Ankebut, Rum, Saffat, Zümer, Mü'min, Fussilet, Fetih, Hucurat, Necm, Mücadele, Saf, Naziat, Abese, Mu'taffifin, Ğaşiye, Duha, İnşirah, Asr ve Kevser surelerinden bazı ayetlerin mealinden ibaret olup, toplam 120 ayet civarındadır.

Bu arada Âkif'in, İzmirli İsmail Hakkı, Ahmet Naim, Kamil Miras ve Kuşadalı'yla Kur'an'ı tercümelediğini, bu mak-

(29) Düздаğ, Mehmed Âkif Hak. Araşt. II/64.

(30) Bk. Ergin, V/1935; İz, 145.

(31) Edib, II/203; Düздаğ, Mehmed Âkif Hak. Araşt. II/66.

(32) Bk. Edib, I/194-195.

(33) Düздаğ, Mehmed Âkif Hak. Araşt. II/94.

(34) İst. 1987, 279-297.

sadla Fatiha Suresi'ni tercüme ettiklerini biliyoruz⁽³⁵⁾. Nitekim bu tercüme Tecrid-i Sarih tercümesinde yer almaktadır⁽³⁶⁾. Ancak bundan başka kısımları tercüme edilmemiş ve bu teşebbüs akamete uğramıştır.

Şimdi Âkif'in elimizde mevcut olan mensur tercümelerinden örnekler vermeye ve başka bazı tercümelerle mukayese etmeye çalışalım. Bu arada hemen şunu belirtelim ki, bu mealler, Âkif'in üzerinde uzun boylu düşünüp yaptığı mealler değildir. Esasen o bunları, böyle uzun süre düşünebileceği bir zamana sahip olmadığı dönemlerde yapmıştır. Onun asıl maharetini sergileyen tercümesi, Mısır'da iken yıllarını vererek yaptığı tercümedir. Ne var ki, daha evvel de belirtildiği gibi bizler bu tercümeden maalesef mahrumuz.

"Allah O Allah'tır ki O'ndan başka ilâh yoktur, bakidir. Her an bütün hilkatin üzerinde hakim ve kaimdir. Ne uyuklar, ne uyur. Göklerde, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Kim tasavvur olunabilir ki kalksın da O'nun izni olmaksızın nezd-i ilâhisinde şefaate edebilsin? Mahlukatının, işlediklerini, işleyeceklerini bilir. Mahlukatı ise ilm-i ilâhisinden yalnız O'nun dilediğini kavrayabilir. Başka bir şey bilemez. İlmi bütün gökleri, yeri kucaklar ve bunların niğahbanlığı kendisine ağır gelmez. Yüksek, büyük ancak zat-ı kibriyasıdır"⁽³⁷⁾.

Bu, Âkif'in Mısır'da iken yaptığı mealden, Eşref Edib'in aldığı bir kısımdır. Kur'an'ın tercümesi zor ayetlerinden biri olan bu ayet, görüldüğü gibi Âkif tarafından hem akıcı ve edebî bir üslûpla yapılmış, hem de anlaşılması oldukça kolaydır.

(35) Aydar, 81.

(36) Bk. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*, DİB Yay. 9. Baskı, Ank. 1987, XI/37.

Hatta günümüzde mevcut olan bazı meallerdeki ifadelerden daha rahat anlaşıldığı da söylenebilir. Şimdi aynı ayetin mealini el'ân halkımız arasında yaygın olarak kullanılan birkaç değişik mealde görelim.

M.Ü. İlâhiyat Fakültesi öğretim üyelerinden A. Özek, H. Karaman, A. Turgut, M. Çağrıncı, İ.K. Dönmez ve S. Gümüş tarafından hazırlanan ve en son Türkiye Diyanet Vakfı'nca basılan mealde ayet şöyle tercüme edilmiştir:

"Allah, O'ndan başka tanrı yoktur. O, hayydir, kayyumdur. Kendisine ne uyku gelir, ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaate edebilir? O, kullanının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na hiçbir şey gizli kalmaz) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür"⁽³⁸⁾.

H. Atay ve Y. Kutluay'ın hazırladığı Diyanet İşleri Başkanlığı mealinde ise ayet,

"Allah' O'ndan başka tanrı olmayan, kendisini uyuklama ve uyku tutmayan, diri, her an yaratıklarını gözetip durandır. Göklerde olan ve yerde olan ancak O'nundur. O'nun izni olmadan katında şefaate edecek kimdir? Onların işlediklerini ve işleyeceklerini bilir, dilediğinden başka ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. Hükümranlığı gökleri ve yeri kaplamıştır. Onların gözetilmesi O'na ağır gelmez. O yücedir, büyüktür"⁽³⁹⁾ şeklinde tercüme edilmiştir.

(37) Bakara, 2/255. (Edib, I/195).

(38) TDV Meali, 41.

(39) DİB Meali, 41.

Yine Eşref Edib'in naklettiği Hac suresi 45 ve 46. ayetleri mealî şöyledir:

"Zulme daldıkları için helak ettiğimiz ne yurtlar var ki, üstü altına gelmiş yatıyor. Ne kuyular var ki başında, ne yüksek kaleler var ki içinde kimseler yok! Acaba bunlar yeryüzünde hiç dolaşmıyorlar mı ki düşünecek kalpleri, yahut görececek gözleri olsun? Şu hakikat iyi bilinmelidir ki gözler kör olmaz, lakin asıl göğüslerdeki kalbler kör olur"⁽⁴⁰⁾.

Aynı ayetler S. Ateş tarafından şöyle tercüme edilmiştir:

"(Halkı) zulmederken helak ettiğimiz nice memleketler vardır ki, duvarları (alta yıkılan) tavanlarının üstüne çökmüştür. Nice kullanılmaz olmuş kuyu ve nice (ıssız kalmış) sağlam köşk vardır! Hiç yeryüzünde gezmediler mi ki (kendilerinden önce mahvolanların yerlerini görsünler de) düşünecekleri kalpleri, işitecekleri kulakları olsun (akılları başlarına gelsin, hak sözünü işitsinler). Zira gözler kör olmaz (çünkü gözlerin körlüğü geçici bir görme yetersizliğidir); fakat asıl göğüslerdeki kalbler kör olur"⁽⁴¹⁾.

Hasan Basri Çantay'ın mealî ise şöyledir:

"(Evet) nice memleket (ler vardı)ki (halkı) zulümde devam edip dururken biz onları (mahv-ü) helâk ettik. Şimdi duvarlar tavanlarının üstüne çökmüş (ıpıssız kalmış)dır (o yerler). Ve (biz nice) kuyu (lar)ı muattal, (nice) yüksek saray (ları) bomboş bıraktık. (Hiç de) yer(yüzün)de gezip dolaşmadılar mı ki (bari) bu se-

beple düşünecek kalblere, bu suretle işitecek kulaklara malik olsun(lar). Fakat hakikat şudur ki (yalnız maddi) gözler kör olmaz, fakat (asıl) sinelerin içindeki kalbler kör olur"⁽⁴²⁾.

Görüldüğü gibi, Âkif'in tercümesi, halen mevcut olan tercümelerle mukayese edildiğinde hiçbir yönden onlardan geri kalmamaktadır. Hatta çoğundan anlaşılması daha kolay ve dili daha güzeldir. Ayet oldukça sade ve rahatlıkla anlaşılacak şekilde tercüme edilmiştir. Mevcut diğer tercümelerle yapılacak kıyaslama da bundan farklı olmayacaktır. Ancak biz mevzunun fazla uzamaması için bununla iktifa edeceğiz.

Daha evvel Âkif'in "meal" olması şartıyla kendisine yapılan teklifi kabul edeceğini söylemiştik. Elmalılı Hamdi Efendi'nin bu konuda kendisini ikna etmesi ile Âkif bu işe tevessül etmişti. Tercümesinde bu husus bariz bir şekilde görülmektedir. Yani Kur'an ifadelerinin motamot çevirisi yerine, mealen tercüme metodu uygulanmıştır. Bu yüzden Âkif'in tercümesi aynı zamanda bir "Manevi (Tefsiri) tercüme"dir. Nitekim kendisi de bunun Tefsiri bir tercüme olmasını istemiştir. Eşref Edib, Âkif'in, lazım gelen bazı ayetlere not şeklinde muhtasar birer tefsir ilave etmek, şerhler yapmak istediğini belirtiyor⁽⁴³⁾.

Bu açıdan Âkif'in tercümesine baktığımızda birçok yerde ayetin aslında olmayan ilavelerin yapıldığını görürüz. Meselâ Âkif, "

(40) Edib, I/195.

(41) Meal, 336.

(42) Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, II/608.

(43) Edib, I/199-200.

من ذا الذي يشفع عنده إلا بإذنه

"⁽⁴⁴⁾ ibaresini, "Kim tasavvur olunabilir ki, kalksın da O'nun izni olmaksızın nezd-i ilâhisinde şefaath edebilsin?"⁽⁴⁵⁾ diye çevirmiş. Oysa aynı ibareyi S. Ateş, "O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şefaath edebilir?"⁽⁴⁶⁾ diye tercüme etmiştir. Diğer bazı tercümelerde de ibare buna yakın ifadelerle nakledilmiştir⁽⁴⁷⁾.

فاذا فرغت فانصب

"⁽⁴⁸⁾ ayetini, "Onun için mücahedenin birini bitirince birine atıl"⁽⁴⁹⁾ diye tercüme etmiştir. Mevcut bazı tercümelerde ise ayete şöyle anlam verilmiştir: "O halde (işlerini)bitirdiğinde duaya koyul"⁽⁵⁰⁾. "Öyleyse bir işi bitirince diğerine giriş"⁽⁵¹⁾. "Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul"⁽⁵²⁾. "O halde (işlerinden) boşaldığın zaman uğraş (ibadetle meşgul ol) yorul"⁽⁵³⁾. "O halde bir işi bitirdin mi, daha yorucu olana koş"⁽⁵⁴⁾. "Bir işi bitirince başka bir işle meşgul ol"⁽⁵⁵⁾. "Şu halde boş kaldığın zaman, durmaksızın (dua ve ibadetle) yorulmaya devam et"⁽⁵⁶⁾. "O halde (bir iş ve ibadetten) boşaldın mı (ikinci bir iş ve ibadete) başlayıp yorul!"⁽⁵⁷⁾.

Burada aynı ayetin bu kadar farklı tercümesine işaret etmeden geçemeyeceğiz. Düşmanla mücahedenin çok önem arzettiği bir dönemde ayeti, Âkif'in yaptığı gibi, "mücahedenin birini bitirince birine atıl" diye çevirmek normal karşılanabilir. Diğer mütercimlerin bu denli farklı tercümeler yapması ise dikkat çekicidir.

Âkif, Âl-i İmran suresinin 110. ayetini tercüme ederken, iyiliği emretmeyi, kötülükten nehyetmeyi ve Allah'a inanmayı, "en hayırlı bir millet" olmaya sebep yapmıştır. "Siz iyiliği emreder, kötülükten nehyeder, Allah'a inanır olduğunuzdan, insanların hayrı için meydana çıkarılmış en hayırlı bir milletsiniz"⁽⁵⁸⁾. Halbuki, ayette bunlar sebep olarak değil, (zira sebep belirten bir ifade, bir harf yok), sıfat olarak sayılmıştır. Nitekim mevcut tercümelerde ayet çevirilirken bunlar sıfat olarak zikredilmişlerdir⁽⁵⁹⁾.

Mehmed Âkif, Bakara sûresinin 255. ayetini (ayetü'l-kürsi) tercüme ederken, ayette geçen "el-hayyu'l-kayyum" kısmını, "Bakidir. Her an bütün hilkatın üzerinde hakim ve kaimdir"⁽⁶⁰⁾ diye çevirmiş. Buna göre "Hayy" kelimesi, "baki" diye tercüme edilmiş oluyor. Hal-

(44) el-Bakara, 2/255.,

(45) Edib, I/195.

(46) Meal, 41.

(47) Bk. TED Meali, 41; DİB Meali, 41; ÇAĞ Meali, (H. Karakaya- K. Kabakçı-M.Süslü-K. Aytekin-K. Seyithanoğlu)

43; Bulaç, 42; Yıldırım, 86; Sağman, 68.

(48) el-İnşirah, 94/7.

(49) Sebilurreşad, VIII/ad.187, (4 Nisan 1912). Ayrıca Düzdağ, Mehmed Âkif Hak. Araşt. 280; A. Kadiroğlu-A. Kadiroğlu, 21.

(50) Sağman, 835.

(51) DİB Meali, 596.

(52) TED Meali, 596.

(53) Ateş, Meal, 596.

(54) ÇAĞ Meali, 598.

(55) İzmirli, 562.

(56) Bulaç, 597.

(57) Yıldırım, 1196.

(58) Edib, I/195.

(59) Bkz. Ateş, Meal, 63; TED Meali, 63; DİB Meali, 63.

(60) Edib, I/195.

buki mütercimlerimiz kelimeyi "**daima diri**" diye çevirmişler veya hiç tercüme etmeden "**hayy**" diye geçirmişlerdir ⁽⁶¹⁾.

Yine aynı ayette geçen "**kürsi**" kelimesini, Âkif "**ilim**" diye tercüme etmiş: "**İlmi bütün gökleri ve yeri kucaklar**" ⁽⁶²⁾. Oysa mevcut tercümeleri'de bu kelimeyi "**ilim**" diye çevirene rastlamadık. Çoğu kelimeyi tercüme etmeden "**O'nun kürsisi**" derken, bazıları da kelimeyi "**hükümranlık**" diye tercüme etmişlerdir ⁽⁶³⁾. Bununla beraber, kelimeye aynı zamanda "**ilim**" diye de mana verilmiştir. Nitekim Elmalılı Hamdi Yazır, tefsirinde "**kürsi-i ilâhî, ilm-i ilâhî demektir**" diyor ve başta İbn Abbas olmak üzere bazı müfessirinin buna kail olduklarını söylüyor ⁽⁶⁴⁾.

Âkifin diğer mütercimelerden farklı mana verdiği kelimelerden biri de "**duha**"dır. Aynı isimle bilinen surenin ilk ayeti olan "**ve'd-duha**"yı, Âkif "**gündüz**" diye çevirmişken ⁽⁶⁵⁾, mevcut tercümelerde "**kuşluk vakti**" ⁽⁶⁶⁾ diye tercüme etmişlerdir. Mamafih, güneşin yükselmeye başladığı zamanı ifade eden kelimeyi "**gündüz**" diye tercüme etmekte de hiç bir beis yoktur.

Bunlar gibi mevcut tercümelere göre farklı ifadelerin bulunduğu başka tercüme-ler de vardır. Ancak biz bu kadarıyla yetineceğiz. Tekrar hatırlatalım ki, Âkifin bu şekilde ayetleri çevirmesinde, onun için bir "**meal**" olarak değerlendirmesi etken olmuştur. O Kur'an'ın her kelimesine karşılık, Türkçe bir kelime bulmak yerine, ayetin genel manasını yansıtacak bir ifade kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca, Edib'in naklettiği ifadelerin aynen Âkifin tercümesinden mi alındığı, yoksa kendisinin aklında kaldığı kadarı mı olduğu da kaydedilmemiştir. Eğer bu ifadeler Âkiften aynen değil de manen nakledilmişse, farklılığın sebeplerinden biri de bu olabilir.

Âkif tercümesini, bir tarafa Kur'an'ın asıl metnini, diğer tarafa tercümesini, altına ise şerh ve tefsirini koymak şeklinde dizayn etmek istiyordu. Yine onun gönlünde nefis bir baskı olması için, Londra'da ipek kağıda bastırmak vardı ⁽⁶⁷⁾. Lakin bunlar kendisine nasip olmadı. Kendisi bu fani dünyadan göçüp gittiği gibi, yıllarca emek verdiği mealî de onun ardından küllere karışarak kaybolup gitti. Allah kendisine rahmet etsin.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulkadiroğlu, Abdulkerim-Abdulkadiroğlu, Nuran, **Mehmed Âkif'in Kur'an-ı Kerim'i Tefsiri, Mev'ıza ve Hutbeleri**, DİB yay. Ank. 1991.

Akdemir, Salih, **Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümeleri**, Akid yay. Ank. 1989.

(61) Bk. Ateş Meal, 41; DİB Meali, 41; TED Meali, 41.

(62) Edib, I/195.

(63) Bk. Ateş Meal, 41; DİB Meali, 41; TED Meali, 41; ÇAĞ Meali, 43; Sağman, 68; Bulaç, 42; Yıldırım, 86.

(64) Bk. **Hak Dini Kur'an Dili**, II/857.

(65) Sebülürreşad, VIII, ad. 184, (14 Mart 1912); Ayrıca,

Düzdağ, **Mehmed Âkif Hk. Araşt.** 180; Abdulkadiroğlu, 15.

(66) Bk. Ateş, Meal, 595; DİB Meali, 595; TED Meali, 595; ÇAĞ Meali, 597; Çantay, III/1190; Sağman, 834; Bulaç, 596; Yıldırım, 1194; İzmirli, 560.

(67) Edib, I/200.

- Atay, Hüseyin-Kutluay, Yaşar, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı**, DİB yay. Ank. 1983.
- Ateş, Süleyman, **Kur'an-ı Kerim'in Evrensel Mesajına Çağrı**, İst. 1990.
- Ateş, Süleyman, **Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali**, Kılıç Kitabevi, Ank. 1977.
- Aydar, Hidayet, **Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Mes'elesi**, (Basılmamış Doktora tezi), İst. 1993.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, **Sahihu'l-Buhari**, (Kütüb-i Sitte içinde) İst. 1401/1981.
- Bulaç, Ali, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı**, Girişim Yay. İst. 1990.
- el-Bundak, Muhammed Salih, **el-Musteşrikun ve Tercemetu'l-Kur'ani'l-Kerim**, Beyrut, 1400.
- Çantay, Hasan Basri, **Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim**, İst. 1984.
- Çiloğlu, Rıza, **Tanrı Buyruğu Oku Kur'an Nazım Çeviri**, Oku Yay. İst. 1987.
- Düzdağ, M.Ertuğrul, **Mehmed Âkif Ersoy**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ank. 1988.
- Düzdağ, M. Ertuğrul, **Mehmed Âkif Ersoy Hakkında Araştırmalar**, İFAV Yay. İst. 1987.
- Düzdağ, M. Ertuğrul, **Mehmed Âkif Ersoy Hakkında Araştırmalar 2**, İFAV Yay. İst. 1989.
- Edib, Eşref, **Mehmed Âkif Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları**, Sebilürreşad Yay. İst. 1381-1962.
- Ekiz, Osman Nuri, **Mehmed Âkif**, Toker Yay. İst. 1985.
- Ergin, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, İst. 1977.
- Ersoy, Mehmed Âkif, **Safahat**, İFAV Yay. İst. 1987.
- Hamidullah, Muhammed, **Hız. Peygamberin Altı Orijinal Diplomatik Mektubu**, (Çev. M. Yazgan), İst. 1990.
- Hamidullah, Muhammed, **İslâm Peygamberi**, (Çev. S. Tuğ), İrfan Yay. İst. 1400/1980.
- Hamidullah, Muhammed, **Kur'an-ı Kerim Tarihi**, (Çev. S. Tuğ), İFAV Yay. İst. 1993.
- İbn Hişam, **es-Siretu'n-Nebeviyye** (Thk. M.es-Saka-i el-Ebyari-A. Şelebi), Lübnan, bilatarih.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, **el-Bidaye ve'n-Nihaye**, Mısır, 1351/1932.
- İbn Sa'd, **et-Tabakatu'l-Kübra**, Beyrut, 1968.
- İnan, Abdulkadir, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümeleri Üzerinde Bir İnceleme**, Ank. 1961.
- İz, Mahir, **Yılların İzi**, Kitabevi, İst. 1990.
- İzmirli İsmail Hakkı, **Maani-ı Kur'an Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercemesi**, İst. 1343/1927.
- el-Kalkaşandi, Ahmet b. Ali, **Subhu'l-Aşa fi Sanaati'l-İnşa**, (Şerh: Y. A. Tubil), Beyrut, 1407.
- Karakaya, Hasan-Kabakçı, Kadri-Süslü, Mehmet-Aytekin, Kerim-Seyithanoğlu, Kenan, **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali**, Çağ Yay. İst. 1981.
- Nazif, Süleyman, **Mehmed Âkif**, (Haz. M.Ertuğrul Düzdağ), İz Yay. İst. 1991.
- Okay, M. Orhan, **Mehmed Âkif**, bir karakter heykelinin anatomisi, Akçağ yay. Ank. 1989.
- Özek, Ali- Karaman, Hayrettin-Turgut, Ali-Çağrıncı, Mustafa-Dönmez, İbrahim Kafi-Gümüş, Sadrettin, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, TDV Yay. Ank. 1993.
- Sağman, Ali Rıza, **Lafzen ve Mealen Kur'an-ı Hakimin Tercümesi**, Üçdal Neş. İst. 1980.
- Togan, Zeki Velidi, **Kur'an ve Türkler**, İst. 1971.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, Eser yay. İst. 1971.
- Yıldırım, Celal, **Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meali**, Anadolu yay. İzmir, 1984.